

มัซฮับต่างๆ ทางฟิกฮ์ในอิสลามเกิดขึ้นได้อย่างไร?

﴿كيف ظهرت المذاهب الفقهية في الإسلام؟﴾

[ไทย - Thai - تايلاندي]

ซุฟอัม อุษมาน

ผู้ตรวจทาน : อุษมาน อิดริส

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿كيف ظهرت المذاهب الفقهية في الإسلام؟﴾ « باللغة التايلاندية »

صافي عثمان

مراجعة: عثمان إدريس

2009 - 1430

islamhouse.com

มัซฮับต่างๆ ทางฟิกฮ์ในอิสลามเกิดขึ้นได้อย่างไร?

ทำไมต้องมีความขัดแย้งกันระหว่างอูละมาฮ์ จนเกิดเป็นมัซฮับต่างๆ เช่นมัซฮับทั้งสี่?

การขัดแย้งกันในความนึกคิดและความเห็น รวมทั้งความแตกต่างในทัศนะ เป็นสังฆกรรมดั้งเดิมที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ (ดู สุเราะฮ์ ฮูด 118)

การเกิดมัซฮับต่างๆ เป็นผลพวงของความเห็นที่แตกต่างในการอธิบาย/การวินิจฉัย เท่านั้น เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการมีชีวิตชีวาของฟิกฮ์และการไม่หยุดนิ่งของบรรดาอูละมาฮ์ในการค้นหาความรู้ และข้อเท็จจริงในศาสนา ด้วยการใช้สติปัญญาและความรู้ของพวกเขา เพื่อให้สามารถเผยแพร่แก่ผู้คนทั่วไป และเอามาใช้ในชีวิตประจำวันได้ (อับดุลกะรีม ซัยดาน. 1996 : 107)

ส่วนการแพร่หลายมัซฮับต่างๆ โดยเฉพาะมัซฮับทั้งสี่นั้นเป็นเพราะการที่อิมามทั้งสี่มีสานุศิษย์ที่ช่วยเผยแพร่จนขยายกว้างและมีชื่อเสียง รวมทั้งมีการบันทึกกฎเกณฑ์และบทวินิจฉัยต่างๆ จนเป็นตำราขึ้นมา (อับดุลกะรีม ซัยดาน. 1996 : 121, อัล-อุลวานีย์, ฆุอะฮา ญาบิร. 1995 : 87)

อันที่จริงความเห็นต่างๆ ในทางฟิกฮ์มิได้มีเพียงแค่มัซฮับเท่านั้น แต่ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นทำให้ชื่อเสียงของแนวความคิดของมัซฮับทั้งสี่เป็นที่รู้จักกันและถูกใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุด แนวคิดของอูละมาฮ์ท่านอื่นๆ ที่เคยมีในอดีตมีมากกว่ามัซฮับของอิมามทั้งสี่อีก เช่น หะสัน อัล-บัศรี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 110) อัล-เอาซาอี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 157) ซุฟยาน อัษ-เศารีย์ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 160) อัล-ลัยษ อิบน์ สะอัด (เสียชีวิต ฮ.ศ. 157) ซุฟยาน อิบน์ อุยัยนะฮ์ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 198) อิบน์ หัซม อัล-ชอฮิรีย (เสียชีวิต ฮ.ศ. 270) อิสฮาก อิบน์ รอฮูยะฮ์ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 238) อับู เซารุ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 240) เป็นต้น (อัล-อุลวานีย์, ฆุอะฮา ญาบิร. 1995 : 88)

ดั้งเดิมในทางฟิกฮ์นั้น ผู้ศึกษาฟิกฮ์ต้องอธิบายด้วยตัวเองก่อน ด้วยการถือหลักฐานจาก อัล-กุรอาน อัล-หะดีษ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้การอธิบายของเขานั้นใช้ได้ ซึ่งอาจจะพ้องกับความเห็นของคนรุ่นก่อนหน้า หรืออาจจะขัดแย้งกันก็ได้ ในทั้งสองกรณีเขาจะได้รับผลบุญ ถ้าการอธิบายของเขาถูกต้องเขาจะได้รับผลตอบแทน และถ้าผิดเขาจะได้รับหนึ่งผลบุญ อย่างไรก็ตามในสมัยหลังนี้ ความอูตสาหะในการหาความรู้ของคนส่วนมากนั้นลดลง อีกทั้งยังมีตำราต่างๆ ที่เป็นแหล่งอ้างอิงมากมาย และการไม่มีความพร้อมในการอธิบายจึงทำให้มีการคัดลอก/การตามผู้อื่น มากกว่าการอธิบายเอง ทั้งๆ ที่ความพยายามในการศึกษาหลักฐาน และความอูตสาหะเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงด้วยตัวเองนั้น เป็นสิ่งที่คนรุ่นสะลัฟเองให้การสนับสนุนอย่าง

เต็มที กระนั้นอุละมาฮ์บางท่านก็มีความเห็นว่า ควรต้องปิดโอกาสการอิจติฮาด เพื่อป้องกันการอ้างอิจติฮาดของคนที่ไม่มีความพร้อมในเรื่องนี้ (อับดุลกะรีม ซัยดาน. 1996 : 122-124)

สาเหตุของการขัดแย้งในความเห็น

มีหลายสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งทางความเห็นของอุละมาฮ์ โดยหลักๆ แล้ว มีดังนี้ (อัล-อุลวานีย์, ฎาะฮฺฮา ฎาบีรุ. 1995 : 105-114)

1. การตีความทางด้านภาษา ซึ่งเป็นที่รู้กันอย่างชัดเจนว่า ภาษาอาหรับมีรากฐานทางภาษาที่สามารถตีความได้กว้างขวาง
2. การตีความเกี่ยวกับรายงานของหลักฐาน อุละมาฮ์บางท่านอาจจะรู้หลักฐานหนึ่งในขณะที่คนอื่นไม่รู้ หรือบางท่านอาจจะเห็นว่ารายงานนี้รับได้ ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่ารับไม่ได้ เป็นต้น
3. การใช้กฎเกณฑ์ทางด้านฟิกฮ์ที่แตกต่างกัน อุละมาฮ์บางท่านอาจจะมองว่าสามารถใช้หลัก อัลมะศอลิหุล มุรสะละฮฺ (ผลประโยชน์พึงกระทำ) ในขณะที่ท่านอื่นๆ มองว่าใช้หลักนี้ไม่ได้ เช่นเดียวกับหลักอื่นๆ เช่น อิสติหฺซาน (การเห็นดีเห็นชอบ) การใช้ความเห็นเศาะหาบะฮฺ การถือประเพณี เป็นต้น

ข้อสังเกตและข้อควรจำ

1. ความขัดแย้งในทางฟิกฮ์ไม่ใช่เหตุที่ต้องทำให้มีการทะเลาะและสร้างศัตรูระหว่างมุสลิมด้วยกัน ความเห็นที่แตกต่างกันไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่เป็นการเปิดกว้างทางด้านวิชาการ และการค้นหาข้อเท็จจริง ดังนั้นแต่ละฝ่ายจึงควรมีมารยาท และให้ความเคารพความเห็นของอีกฝ่าย โดยไม่ถือว่าสิ่งที่ตนเห็นนั้นเป็นบัญญัติของอัลลอฮ์ที่ถูกต้องและไม่ผิดอีกแล้ว ตัวอย่างของการให้เกียรติระหว่างสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันนั้นมีให้เห็นอย่างชัดเจนในสมัยเศาะหาบะฮฺและอุละมาฮ์รุ่นก่อน (ดูเพิ่มเติม อับดุลกะรีม ซัยดาน. 1996 : 106, อัล-อุลวานีย์, ฎาะฮฺฮา ฎาบีรุ. 1995 : 115-134, อะฎียะฮฺ มุหัมหมัด สาลิม. 1991 : 85-92)
2. การกลับไปหาหลักฐานจากอัล-กุรอานและอัล-หะดีษคือทางออกที่อัล-กุรอานระบุไว้ (ดู สุเราะฮฺ อัน-นินสาฮฺ 59) เหล่าอิมามทั้งสี่และอิมามคนอื่นๆ ต่างกล่าวกันในการทำงานเดียวกันว่าความเห็นของท่านแต่ละคนนั้นเป็นเพียงแค่มุมมองของปุถุชนผู้หนึ่ง ถ้าหากมีความเห็นอื่นที่เพียบพร้อมด้วยหลักฐานที่ถูกต้องกว่าก็ให้กลับไปหาหลักฐานนั้น คำพูดของท่านอิมามมาลิก ที่ได้กล่าวว่า “คำพูด

ของคนทุกคนนั้นทั้งรับได้และทิ้งได้ ยกเว้นคำพูดของท่านรَسُول ค็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสลัลัม เท่านั้น” (อับดุลกะรีม ชัยदान. 1996 : 123) คำกล่าวนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับสิ่งที่เราได้กล่าวถึงข้างต้น

3. ควรจะต้องศึกษามารยาทต่างๆ ในการเผชิญกับความขัดแย้งทางความเห็น ดังที่อุละมาฮ์รุ่นก่อนๆ ได้พูดไว้ เช่น การให้เกียรติความเห็นผู้อื่น การไม่รีบที่จะค้านความเห็นผู้อื่น การใช้วิธีอธิบายที่สันติ การศึกษากรณีตัวอย่างการทำความเข้าใจและให้เกียรติความเห็นผู้อื่นจากอุละมาฮ์รุ่นก่อน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง

ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก

- رفع الملام عن الأئمة الأعلام، لأحمد بن عبدالحليم ابن تيمية، المكتب الإسلامي - بيروت، 1412 هـ 1993 م
- موقف الأمة من اختلاف الأئمة، عطية محمد سالم، مكتبة دار التراث - المدينة المنورة، 1411 هـ 1991 م
- المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية، عبدالكريم زيدان، مؤسسة الرسالة - بيروت، 1417 هـ 1996 م
- أدب الاختلاف في الإسلام، طه جابر العلواني، الدار العالمية للكتاب الإسلامي - الرياض، 1416 هـ 1995 م